

Міністерство внутрішніх справ України
Одеський державний університет внутрішніх справ

**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ
ТА КРИМІНОЛОГІЧНІ ЗАХОДИ
ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ**

Матеріали

Всеукраїнської науково-практичної конференції

13 листопада 2015 року

Одеса
ОДУВС
2015

визначені конкретні об'єкти прокурорського нагляду в органах та установах виконання покарань та повноваження в цьому напрямі [3].

Література:

1. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1697-VII // *Голос України*. – 2014. – № 206 (5956). – 25 жовт. – С. 1–21.
2. Бородовська Н. О. Забезпечення правового статусу засудженого до позбавлення волі / Н. О. Бородовська // *Прокуратура. Людина. Держава*. – 2004. – № 9. – С. 104–113.
3. Шубина О. Ю. Об объекте прокурорского надзора / О. Ю. Шубина // *Правоведение*. – 1976. – № 4. – С. 60–63.

ЗАСТОСУВАННЯ СТРАТЕГІЇ «COMMUNITY POLICING» ПРИ ЗАПОБІГАННІ ЗЛОЧИННОСТІ В ЯПОНІЇ

Колодяжний М.Г., кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу кримінологічних досліджень,

НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України

Реформування органів кримінальної юстиції в Україні (створення національної поліції, підбір нових кадрів до органів прокуратури, судів, організація діяльності Національного антикорупційного бюро тощо) не буде повноцінною без врахування прогресивного досвіду провідних країн світу, які досягли значних успіхів у сфері запобігання злочинності. До них відноситься Японія.

На ефективність кримінологічної політики Японії вказують статистичні дані про рівень і динаміку основних видів злочинів. Так, за даними Статистичного агентства Японії, протягом 2003–2013 рр. в даній країні відбулося впевнене скорочення основних видів найбільш поширених загальнокримінальних злочинів: умисних вбивств – на 88 %, крадіжок зі зломом – на 310 %, грабежів – на 219 %, угонів автотранспорту – на 254 %, згвалтувань – на 175 % [1]. На переконання провідних, в тому числі японських, дослідників успіхи цієї держави у сфері запобігання злочинності пов'язуються, окрім іншого, із багатолітнім застосуванням запобіжної стратегії «community policing» (орієнтування на місцеві громади). Якщо у провідних західних країнах, таких як США та Велика Британія, громадськість почала широко використовуватись при профілактиці злочинності з кінця 80-х – початку 90-х рр. XX ст., то в Японії діяльність громадських формувань в даній сфері набула загальнодержавного характеру вже у 60-х рр. XX ст.

Вивчення застосування стратегії «community policing» у сфері запобігання злочинності в Японії заслуговує на увагу та потребує впровадження у правозастосовну практику в Україні з кількох обставин: 1) значна економія часу, сил і засобів поліцейських, що дозволятиме переносити їх увагу з другорядних на більш важливі виробничі питання правоохоронної діяльності; 2) заощадження бюджетних коштів від використання добровільної та, головне, безкоштовної допомоги громадськості; 3) посилення взаємодії різних соціальних інститутів та суб'єктів запобігання злочинності; 4) підвищення довіри населення до правоохоронних органів; 5) практична реалізація законодавчих положень про реалізацію соціально-обслуговуючої функції української поліції, зменшення карального впливу органів кримінального переслідування в Україні. Проаналізуємо застосування стратегії «community policing» в Японії детальніше.

Одними з перших в Японії були створені Асоціації запобігання злочинності, які функціонують до цього часу при поліцейських відділках. До основних форм роботи даних організацій можна віднести: а) інформування поліції про злочини, які вчинені на території обслуговування конкретного поліцейського відділку; б) просвітницька діяльність серед громадян; в) поширення серед місцевого населення інформації, спрямованої на зменшення його віктимізації; г) здійснення кримінологічної поінформованості громадян за місцем їх роботи (найчастіше у фінансових установах, закладах дозвілля) та ін. [2, с. 159–161].

Найбільш чисельною громадською організацією в Японії у сфері запобігання злочинності вважається Федерація запобігання злочинності. Вона складається із 50 асоціацій на рівні префектур, 1 200 районних відділів, що працюють при поліцейських управліннях, а також 410 тис. місцевих відділів, які створюються на базі відділів поліції. Вказані організації здійснюють профілактику злочинності неповнолітніх, формують із числа своїх членів так звані загони пильності, які патрулюють вулиці японських міст і сіл, як правило, у вечірні і нічні години доби. За аналогом СРСР в Японії також функціонують добровільні громадські патрулі, які охороняють громадський порядок за галузевим принципом, тобто на території обслуговування конкретної комерційної фірми чи підприємства [3, с. 51].

Поширеною формою громадського впливу на злочинність в Японії є діяльність організацій «Старші брати і сестри». Вони є аналогом схожих за структурою й завданнями організацій «Big Brothers and Big Sisters» (Великі брати й великі сестри), що функціонують у США. Дані організації в Японії працюють з 1947 р. Їх членами є переважно молоді люди, які здійснюють профілактичну роботу серед неповнолітніх правопорушників та серед так званих важких підлітків шляхом: залучення неповнолітніх до навчання і спорту; проведення профілактичних бесід; допомоги у знаходженні взаємопорозуміння батьків з їх дітьми; навчання батьків методикам правильного спілкування з дітьми, поширення відповідної методичної літератури тощо [2, с. 161, 162].

У префектурах Японії також створюються квартальні комітети, що представляють собою форму самоорганізації японського населення для вирішення побутових, соціальних та інших проблем. Дані комітети очолюють, як правило, особи, які користуються в місцевій громаді достатнім авторитетом (колишні поліцейські, громадяни з активною громадянською позицією та ін.). Основними напрямками діяльності цих комітетів є: сприяння дружнім відносинам; організація заходів із прибирання громадських місць (парків, скверів, вулиць); здійснення соціально-виховної роботи шляхом спілкування з «важкими» підлітками; удосконалення протипожежної безпеки; роз'яснення правил безпечної поведінки при стихійних лихах (землетрусах, цунамі). Однією з форм роботи квартальних комітетів є профілактика злочинності, яка проводиться за допомогою: збору від місцевих мешканців інформації про вчинені злочини чи правопорушення; роз'яснення громадянам основних заходів із забезпечення власного життя, здоров'я та майна від протиправних посягань [2, с. 164, 165].

Квартальні комітети тісно співпрацюють із низовими ланками японської поліції – поліцейськими будками (в містах) та поліцейськими постами (в сільській місцевості) [4, с. 30]. Ефективність їх діяльності пов'язана із високою довірою японців до поліції. Це досягається шляхом налагодження тісних, довірливих взаємовідносин поліції Японії з громадянами. Станом на 2015 р. в Японії нараховується близько 6,6 тис. будок та 9 тис. постів. Як правило, робота будок й постів нічим між собою не відрізняється, за виключенням кількості поліцейських, які в них працюють, та території обслуговування. Так, будки обслуговують території площею 0,22 квадратні милі, а пости – 18–25 квадратних миль [5].

Висока ефективність діяльності поліції Японії можна також пов'язувати із тим, що у більшості випадків поліцейські живуть у будках (на постах) в їх окремих приміщеннях разом із своїми родинами. Завдяки постійній присутності поліцейського за місцем його роботи, яке співпадає із місцем фактичного проживання, досягається тісна співпраця із мешканцями місцевої громади. Останні ставляться до поліцейського не як до представника влади, а, в першу чергу, як до сусіда. Окрім цього, висока довіра до поліцейських в даній країні досягається також через виконання ними своїх службових обов'язків без вогнепальної зброї. Основною функцією японської поліції на місцевому рівні є не правоохоронна, а соціально-обслуговуюча. Це означає, що правоохоронці Японії знаходяться у постійному контакті із мешканцями конкретного населеного пункту, поліцейські допомагають у вирішенні соціальних, побутових та інших проблем, з якими громадяни стикаються кожного дня. Для сучасного поліцейського даної держави є нормою пригостити чаєм відвідувачів поліцейської будки (посту) чи надати сусідам у користування парасольку.

Слід відзначити, що японська модель розгалуженої системи поліцейських відділків на місцевому рівні знайшла підтримку у багатьох країнах світу: Сінгапурі, Індонезії, Коста-Ріці, Гватемалі, Гондурасі, Сальвадорі, Нікарагуа. Наприклад, у бразильському мегаполісі Сан-Паулу із населенням понад 20 млн осіб перед проведенням у 2014 р. фінальної частини Чемпіонату світу з футболу було створено близько 200 поліцейських відділків за прикладом японських поліцейських будок. Даний захід разом із вжиттям інших заходів запобігання злочинності дозволило значно зменшити в Сан-Паулу рівень вбивств [5].

Для обмеження злочинності та тримання її на відносно безпечному для суспільства рівні в Японії, звичайно, використовуються й інші форми громадського впливу на злочинність. Окрім цього, важливе значення має загальносоціальний напрям запобігання злочинності, який проявляється у боротьбі з бідністю; вирішенні питання працевлаштування, особливо осіб молодого віку; державній підтримці соціально незахищених верств японського населення; розвитку виробництва; стимулюванні ринку ІТ-технологій, що дозволяє експортувати інтелектуальний продукт за кордон та отримувати мільярдні прибутки до державного бюджету тощо. Вказані напрями гармонічно поєднуються із ефективною системою кримінальної юстиції Японії та новітніми досягненнями науки і техніки у сфері запобігання злочинності, які широко використовуються поліцією, а також є затребуваними з боку пересічних громадян.

Література:

1. Кноема [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://knoema.ru/atlas/Япония/topics/Преступность>. – Заголовок з екрану.
2. Уэда К. Преступность и криминология в современной Японии / К Уэда; пер. с яп.; под ред. и с вступ. ст. Н.Ф. Кузнецовой и В. Н. Еремина. – М.: Прогресс, 1989. – 256 с.
3. Герасимов С. И. Концептуальные основы и научно-практические проблемы предупреждения преступности : автореф. дис. ... канд. юрид. наук; 12.00.08 / С. И. Герасимов. – М., 2001. – 54 с.
4. Белявская О. А. Уголовная политика в Японии / О. А. Белявская // Актуальные вопросы борьбы с преступностью в России и за рубежом. – М., 1992. – Вып. 7. – 56 с.
5. Wood A. Japan May Offer A Way Forward For Better Community Policing in Bibb County / A. Wood [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://maconmonitor.com/2015/03/26/japanese-kobans-community-policing/>. – Заголовок з екрану.

ДО ПИТАННЯ ПРО БЛИЗЬКИХ РОДИЧІВ ЯК ПОТЕРПІЛИХ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ

*Комарницький М.М., ад'юнкт Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: Е. М. Кісілюк, кандидат юридичних наук, доцент*

У кримінальному праві для визначення потерпілого, використовують поняття закріплене у ст. 55 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України, відповідно до ч. 1 якої потерпілим є фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди. Частиною третьою вказаної статті до потерпілого відноситься також особу, яка не є заявником, але якій кримінальним правопорушенням завдана шкода і у зв'язку з цим вона після початку кримінального провадження подала заяву про залучення її до провадження як потерпілого. Крім того, як зазначено в ч. 4 ст. 55 КПК, потерпілим не може бути особа, якій моральна шкода завдана як представнику юридичної особи чи певної частини суспільства, але якщо внаслідок кримінального правопорушення настала смерть особи або особа перебуває у стані, який унеможливило подання нею відповідної заяви, положення ч.ч. 1-3 ст. 55 КПК поширюються на близьких родичів чи членів сім'ї такої особи. Тому потерпілим у такому випадку може визнаватися одна особа з числа близьких родичів чи членів сім'ї, яка подала заяву про залучення її до провадження як потерпілого, а за відповідним клопотанням – потерпілими може бути визнано кілька осіб.

Звернемо увагу на характеристику таких потерпілих від злочинів, як близькі родичі. Та обставина, що потерпілими від досліджуваних злочинів можуть бути близькі родичі тільки специфічної категорії осіб – осіб, які виконують службовий чи громадський обов'язок, тільки підтверджує основну спрямованість злочинів на перешкоджання законній діяльності останніх, а відповідно і на заподіяння шкоди інтересам служби. У разі коли втручання в законну діяльність особи шляхом протиправного впливу на певних службових осіб не дає бажаних результатів або уявляється неможливим чи малоєфективним, винні часом намагаються домогтися зазначеної мети шляхом протиправного впливу на близьких родичів цих осіб [1, с. 30].